

LIBRARIA **DELFIN**

HENDRIK W. VAN LOON
ISTORIA ARTEI

Lucrarea de față este o reeditare a ediției a II-a
din 1945 apărută la NAȚIONALĂ MECU S.A.

PROLOG

În care este vorba despre natura artistului în general, despre greutățile pe care le întâmpinăm când vrem să definim ce este Arta (cu A mare) și despre diferite alte probleme care, probabil, nu vor fi niciodată rezolvate.

„Arta este universală”.

În această chestiune suntem, probabil, cu toții de acord, fără să mai discutăm. Dar când zic că arta este universală, nu trebuie să vă închipuiți arta (fie că ar fi vorba de muzică, pictură, sculptură sau dans) ca un fel de limbă universală, pe care poate s-o înțeleagă oricine, în oricare parte a lumii.

Căci nu-i așa. Ceea ce pentru mine, care stau la biroul meu de la etajul întâi, este o muzică sublimă — să zicem Fuga în do minor a lui Bach — nu este decât un zgomot neplăcut pentru scumpa mea soție, care așteaptă la parter, departe de gramofon și de vioară, paginile acestea ca să le bată la mașină.

Un portret de Franz Hals sau de Rembrandt, care mie îmi taie respirația (căci pare de necrezut ca un simplu muritor să poată exprima atâtea lucruri numai cu câteva tuburi de culori, cu un pic de ulei, cu o bucată de pânză și cu un penel vechi), poate să nu-i pară altuia decât o urâtă amestecătură de culori murdare.

Când eram băiețandru, un unchiu de-al meu a scandalizat pe foarte respectabilii săi vecini, cumpărând un tablou

LIBRARIA DELFIN

CAPITOLUL II

ARTA PREISTORICĂ

Unde autorul caută să aprindă o mică lumânare într-o peșteră mare și întunecoasă care, în ciuda atâtor osteneți și cercetări, a refuzat până acum să ne dzvăluie tainele sale mai importante.

Acum o sută de anii ar fi fost foarte ușor de scris capitolul acesta. Astăzi va fi cel mai greu din toată cartea. Pentru că acum o sută de ani istoria artei era aproape tot așa de simplă ca și cronologia Bibliei. Venerabilul episcop Usserius ne spusese că lumea a fost creată în anul 4004 înainte de Cristos (era dispus să precizeze și ziua, dacă i-o cereai: Vineri 28 Octombrio) și noi am primit această afirmație fără nici o discuție, la ce bun să ne expunem la neplăceri și să riscăm a fi acuzați de erezie când, în fond, n-avea nici o importanță dacă Adam sa născut în 4004 sau în 40.004 sau în 400.004.

Dar acum o sută de ani, dacă venea vorba despre artă și se pomenea de numele lui Goethe sau Lessing, toată lumea cobora vocea. Excelența sa Dr. Johann Wolfgang von Goethe trecuse vitejește Alipii în toamna anului 1786 și când se întoarse acasă, în primăvara anului 1788, nu numai că a dat lumii o descriere completă despre peregrinările sale printre ruinele Italiei mult iubite (fără a pune la socoteală câteva aventuri mai puțin solemne și fără nici o legătură cu urmele trecutului), dar mai oferi publicului entuziast o rețetă miraculoasă, care permitea tineretului luminat din vremea aceea să-și refacă viața după un model strict clasic.

Goethe avusese totuși predecesori, printre care plicticosul dar foarte eruditul Johann Joachim Winckelmann, a cărui Istorie a Artei Antice, publicată în 1764, era recunoscută ca fiind opera de bază în materie de artă greacă. Din nenorocire, Winckelmann a murit asasinat de un Levantin, care nu reușise să-i vândă niște monede antice, și a părăsit această lume păcătoasă înainte de a-și fi putut termina

tezește un bloc uriaș de marmură. Vârful înzăpezit al Olimpului reflectă cele dintâi raze ale soarelui.

Grecia!

CAPITOLUL V

HEINRICH SCHLIEMANN

Un scurt capitol consacrat în cea mai mare parte explicării cuvântului „serendipie”.

Fie-mi îngăduit, înainte de a intra în Elada, să fac o mică digresiune pe care o cred potrivită spre a vă preveni de ceea ce vă așteaptă în țara lui Pericle și Fidias. Vreau să vă spun ceva despre vechea mea prietenă „Serendipia”. E un cuvânt cam curios, poate fi totuși găsit în unele dicționare engleze. Pentru întâia dată apare într-un roman de Horace Walpole, umoristul englez care a murit în 1797. Titlul romanului era „Cei trei prinți din Serendip”, care era numele vechi al insulei Ceylon. Specialitatea acestor prinți era să descopere mereu lucruri pe care nu le căutau de loc. De atunci „serendipia” a căpătat înțelesul de „descoperire fericită și neașteptată”.

Cariera lui Heinrich Schliemann este unul din cele mai strașnice exemple de serendipie din câte mi-au ajuns vreodată la cunoștință.

De când era copil, asculta cu gura căscată istoria Războiului Troian, pe care i-o citea tatăl său, un preot sărac din Germania de Nord; și de atunci și-a pus în gând să descopere cu orice preț locul unde se afla Troia cea veche. Dându-și însă seama că o asemenea expediție va costa multe parale, s-a hotărât să se facă mai întâi bogat.

Părăsi acoperișul părintesc de cum s-a văzut în stare să-și ștergă singur nasul și se angajă ca ucenic la o drogherie. Dar meseria asta nu era prea bănoasă și plecă în America de Sud, ca servitor pe bordul unui vas. Vasul însă naufragie îndată după ieșirea din port și Schliemann se pomeni în Amsterdam, contabil la o firmă olandeză.

spre bălciul următor." La care cuvinte, artiștii Evului Mediu, ieșiți în sfârșit din întunericul și anonimatul lor, vor intona un Amin pios și polifonic, acompaniat de acordurile instrumentelor lor învechite.

CAPITOLUL XXI

SFÂRȘITUL RENAȘTERII

Din nou stul-cetate devine centrul artelor și, în arhitectură, stilul Renașterii se răspândește în lume.

Cuvântul „Renaștere” datează din secolul al XVI-lea: un secol puternic, mândru de ceea ce a îndeplinit generația sa și însuflețit de un adânc dispreț pentru tot ce s-a făcut în perioada dintre antichitate și civilizația nouă; un secol care dintr-o trăsătură de condei credea că poate șterge din istorie Evul Mediu, pe care-l socotea ca o perioadă de letargie a creierului omenesc.

La sfârșitul Evului Mediu se produce un adevărat renascimento, un fel de „reînviere spirituală”, căci așa se exprima lumea când crede că asistă la o nouă auroră, lucru care se întâmplă cam la fiecare două sute de ani. Totuși, tare mi-e teamă că această renaștere a sufletului nu s-ar fi putut realiza niciodată fără o prealabilă renaștere a pungii.

Punga, care la începutul Evului Mediu se subțiasse până ajunse aproape de nevăzut, încetul cu încetul se umflă din nou, și aurul în buzunar exercită o ciudată acțiune asupra sufletului omenesc. La aur se adăugară acum anumite petice de hârtie, care stau în legătură cu o inovație misterioasă, numită „credit”.

Aceste petice de hârtie, care atestă creditul unui individ, erau mai puternice decât chiar creditul unui individ, erau mai puternice decât chiar ducații.

O puternică mișcare de independență se manifesta la clase întregi de cetățeni, care până atunci nu trăiseră decât prin mila lui Dumnezeu și îndurarea stăpânilor lor vremelnici și

AMERICA

Lumea cea veche o descoperă pe cea nouă. Lumea Nouă, nu aduce artei din Lumea Veche nimic, în chip direct, dar indirect, bogăția ei crează o nouă clientelă, care, la rândul ei, influențează gustul vremii, contribuind astfel la încheierea Evului Mediu.

În primăvara anului 1493, Columb se întoarce din prima lui călătorie în India. Acest faimos cetățean al republicii genoveze este trecut de obicei în categoria: Exploratori și Descoperitori. Dar ar trebui trecut în categoria: Promotori, Vizionari și Mistici. Căci el își vându ideea lui fixă regeștilor lui patroni, prezentând-o ca un mijloc de a face parale și a umple lăzile goale ale tezaurului spaniol.

Când se întoarse din insulele Bahama, nu știa că dăduse peste un continent nou și nebănuit. E adevărat că indienii aduși de el nu semănau deloc cu chinezii, japonezii sau indienii pe care-i cunoșteau europenii din descrierile lui Marco Polo și ale altor exploratori din Evul Mediu. Dar aparțineau poate unei rase pe care Marco Milionul n-o întâlnise niciodată și au trecut mulți ani până să-și dea seama Europa de tristul adevăr, că insulele în chestie n-aveau nimic de a face cu Asia și că speranța de a ajungie în Zipangu, navigând către apus, era o iluzie deșartă. Astfel, generația lui Columb trecu într-o viață mai bună, fără să știe că fusese descoperit un nou continent. Și dacă au auzit vorbindu-se de el, asta era pentru ei doar o vagă informație, ca aceea care ne spune în ziare că se află câteva mii de hectare de lemn prețios în inima Noii Guinee. Foarte interesant, dar ce ne privește pe noi? După 30 de ani, situația se schimbă. Pentru că, atunci Cortez descoperi Mexicul și Mexicul era plin de aur și aurul era un lucru pe care Europa îl înțelegea. Jafurile săvârșite, cu vreo zece ani mai târziu în Peru, de Pizarro, cel mai ticălos din toți conquistadorii, a fost de asemenea o